

UDK 36(497.6-24 Tuzlanski kanton)

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Nedreta Šerić

IZAZOVI I PERSPEKTIVE SOCIJALNOG RADA U LOKALNOJ ZAJEDNICI U TUZLANSKOM KANTONU

U radu su elaborirani izazovi i perspektive socijalnog rada kroz diskurs mogućnosti i ograničenja ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici. Prezentovani su neobjavljeni rezultati istraživanja provedenog u centrima za socijalni rad i jedinicama lokalne samouprave Tuzlanskog kantona. Ispitani su stavovi i iskustva načelnika općina, direktora centara za socijalni rad i socijalnih radnika u Tuzlanskom kantonu o tome gdje se nalaze resursi i u čemu vide realne i konkretne mogućnosti. Posredstvom dobijenih podataka stečen je uvid u značajne aspekte socijalnog rada u lokalnoj zajednici. S tim u vezi, mogućnosti i ograničenja istraživane su kroz: zakonsku legislativu, karakteristike socijalne politike u Bosni i Hercegovini, ekonomski, socijalni i politički kontekst, organizaciju centara za socijalni rad, teorijsko-praktične orijentacije i aktuelni model socijalnog rada, aktivnosti i djelanja, saradnju, inicijativu, podršku i učešće građana u socijalnoj problematici. Identifikovani su problemi, ali i potrebne pretpostavke za ostvarivanje različitih aspekata socijalnog rada u lokalnoj zajednici. Uvažavajući značaj i ulogu socijalnog rada u lokalnoj zajednici, iskazanu potrebu, interes i motiviranost došlo se do spoznaje da prvi izazov koji određuje buduću perspektivu ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici direktno se odnosi na potrebu izlaska iz višedecenijskog deklarativnog pristupa i zanemarujućeg odnosa ka ozbiljnijem i sistematičnijem pristupu koji će akcent staviti na praktičnu fundiranost socijalnog rada. U praksi socijalnog rada u Bosni i Hercegovini nije u dovoljnoj mjeri prepoznat značaj socijalnog rada u lokalnoj zajednici, niti je socijalni rad u lokalnoj zajednici – kao specifičan metodski postupak i posebna metoda socijalnog rada – dovoljno iskorišten resurs u radu socijalnog radnika. Tome u prilog ide i generalni zaključak istraživanja – da se socijalni rad u lokalnim zajednicama Bosne i Hercegovine ostvaruje uglavnom fragmentirano,

nesistematično, organizovano po potrebi, bez kontinuiteta u određenim aktivnostima, bez imenovanja da se radi o socijalnom radu u lokalnoj zajednici i često mimo svojih glavnih aktera – socijalnih radnika.

Ključne riječi: lokalna zajednica, socijalni rad u lokalnoj zajednici, mogućnosti, ograničenja, problemi, pretpostavke, izazovi, perspektiva

1. UVOD

Ovaj rad započinjemo pitanjem *šta je to socijalni rad u lokalnoj zajednici?* – da li je to posebna metoda, područje prakse, djelatnost, metodološko-metodski pristup i djelovanju socijalnih radnika i da li se, uopće, socijalni rad u lokalnoj zajednici može univerzalno definisati. Shodno tome, različiti teorijsko-praktični pristupi i smjerovi razvoja socijalnog rada uticali su na različito shvatanje i tumačenje socijalnog rada u lokalnoj zajednici. Socijalni rad u zajednici je svoje teorijsko-praktične izvore i dugu tradiciju – prvenstveno u SAD, zatim Evropi, Latinskoj Americi i Africi – stekao i prije nego se socijalni rad konstituisao kao profesionalna djelatnost (Specht, Vickery, 1977, Žganec, 2010). Historijski razvoj socijalnog rada u zajednici, naročito u SAD, ukazuje na često korištenu sintagmu „makro praksa“ socijalnog rada. Tokom različitih historijskih perioda brojni faktori utjecaja su oblikovali socijalni rad u zajednici. Prema teorijskoj analizi faktora koju su dali (Garvin i Cox 2001, prema Netting, Kettner, McMurtry, 2008), pažnja je fokusirana na socijalne uvjete, ideološke struje, potlačene i populaciju u nepovoljnom položaju. Mogućnosti široke primjene, kako u socijalnom području tako i u različitim akcijama u području politike, zaštite okoliša, privrede, obrazovanja, zdravstva, kulture ili, generalno gledajući, u svim situacijama koje nepovoljno utječu na potrebe ljudi i generišu problema, dovele su do afirmacije socijalnog rada u organizovanju zajednica u SAD. Makro praksa, kao profesionalno vođena intervencija, ima za cilj ostvarivanje planiranih promjena u organizovanju zajednice (Netting, Kettner, McMurtry, 2008: 6). S tim u vezi, organizovanje zajednice se shvata kao proces putem kojeg zajednica otkriva i identifikuje svoje potrebe i težnje, te pronalazi sredstva koja dijeli među članovima u svrhu zadovoljavanja potreba. Sastavni dio organizovanja zajednice čini i pokretanje socijalnih akcija, uspostavljanje saradnje u cilju doprinosa razvoju zajednice (Ross, 1955).

Davne 1939. Godine, na Nacionalnoj konferenciji socijalnog rada u SAD-u, socijalni rad u lokalnoj zajednici se artikuliše kao specifičan metodski postupak, posebna metoda. Tako se pored socijalnog rada s pojedincem i grupom, etablira i socijalni rad u lokalnoj zajednici, te na taj način sva tri metoda kompleksa zaokružuju jednu cjelinu holističkog pristupa u profesionalnom djelovanju socijalnih radnika. Pinker (1974) socijalni rad u zajednici spušta na nivo indirektnog metoda. Ovakvu percepciju socijalnog rada u lokalnoj zajednici možemo bolje razumjeti ako ga tumačimo u kontekstu primjene metode rada s pojedincem. Naime, socijalni radnik koji primjenjuje metodu rada s pojedincem direktno pomaže pojedincu ali, istovremeno, indirektnim putem pomaže i zajednici iz koje pojedinac dolazi. Pojedinačna pomoć, kako kaže Bowers, „treba da mobilize snage u pojedincu, da bi dovela do bolje socijalne integracije klijenta u njegovu okolinu ili dio njegove okoline“ (Hollstein, 1980: 29), dok se kroz socijalni rad u zajednici podstiče zajednički proces integracije, mobilizacijom zajedničkih snaga određene lokalne zajednice. Dervišbegović socijalni rad u zajednici shvata kao *integracionu metodu* socijalnog rada, putem koje se podstiče zajednički proces integracije. Riječ je o integraciji koja omogućava zajednici da bude osposobljena, kako spolja tako i unutra, da se kao zajednica odnosa i planiranja djelatno održi i sarađuje u cilju prevazilaženja i savladavanja općih problema međuljudskog tipa (Dervišbegović, 2003: 46). U literaturi koja problematizira praksu rada u zajednici, koristi se i izraz „kvartovski rad“ koji podrazumijeva „direktan rad u zajednici, licem u lice s lokalnim ljudima koji su osnovali grupe ili mreže da bi se bavili potrebama ili problemima koje su prepoznali, da bi pružili potporu jedni drugima i/ili pružili usluge ljudima iz tih područja“ (Henderson, N. Thomas, 2010: 25). Autori korištenjem izraza kvart socijalni rad u zajednici lociraju što bliže krajnjim korisnicima.

Prema Halmiju, socijalni rad u lokalnoj zajednici je specifičan metodološki kompleks u okviru nauke o socijalnom radu (Halmi 1989). Kao promišljanje iz konteksta društava u tranziciji zanimljivi su stavovi autora (Milosavljević, Brkić, 2005) koji socijalni rad u zajednici prepoznaju kao “potencijalno moćno sredstvo reanimacije socijalnog rada i efikasan put suočavanja sa složenim i sve brojnijim socijalnim problemima, s jedne, i test teorijsko-metodološke orijentacije socijalnih radnika, s druge strane”. Nije upitno da socijalni rad u zajednici omogućava socijalnim radnicima široko polje djelovanja i nove uloge. Za naše prilike socijalni rad u zajednici je savremen odgovor i novi vid odnosa prema socijalnim problemima. Međutim, „reanimacija socijalnog rada“ kroz aktualizaciju socijalnog rada u lokalnoj zajednici ne ovisi samo od socijalnih radnika i njihovih teorijskih orijentacija. Teorija

slijedi iz onoga šta konkretno u našem društvu socijalni radnici rade, preciznije, šta im je omogućeno ili ograničeno da rade.

Historijski razvoj socijalnog rada u zajednici u zemljama bivše Jugoslavije poprilično je zakasnio za drugim evropskim zemljama. Javlja početkom 60-ih godina prošlog vijeka. Tim počecima prethodila je decentralizacija koja je počela od 1950. godine prenošenjem direktne vlasti na organe komuna, današnjih općina. Otvaranje Više škole za socijalne radnike 1958. godine utrlo je put teorijskog i praktičnog razvoja socijalnog rada u lokalnoj zajednici u našem društvu. Prije više od pet decenija socijalni rad u lokalnoj zajednici je bio izazov – još tada su vođene diskusije i skretana pažnja na vrlo važnu činjenicu – aktuelnu i danas – da socijalni problemi nemaju samo administrativno-upravni karakter i da prevazilaze okvire rješavanja putem materijalnih davanja ili donošenja odluka koje direktno i jednoobrazno proizlaze iz zakonom uređenih prava. Još u tom vremenu praksa je pokazivala da takvo rješavanje socijalnih problema ostavlja neriješeno ili riješeno samo za kratak period niz socijalnih slučajeva i socijalnih problema (Papo, 1971: 1). Socijalne probleme i socijalne potrebe trebalo je zahvatati šire angažujući sve raspoložive snage tadašnje komune i mjesnih zajednica.

Istraživanje je pokazalo da socijalni radnici koji rade u centrima za socijalni rad, iako ne djeluju svakodnevno u lokalnoj zajednici, svoj rad definišu kao rad u lokalnoj zajednici. Međutim, djelovanje socijalnog radnika kao praktičara u lokalnoj zajednici zahtijeva izlazak socijalnog radnika iz centra za socijalni rad na teren, u lokalnu zajednicu, te izgradnju široke mreže saradnje s različitim organizacijama, udruženjima i ustanovama.

Fokus pažnje nije na pojedinačnim slučajevima već na svim članovima lokalne zajednice.

Rad u zajednici nije statičan i odvija se u četiri glavna područja: razvoj usluga, integracija, koordinacija i socijalno planiranje, te rad s određenim društvenim grupama (Specht, Vickery, 1977: 173). U cjelini posmatrano, usmjeren je na socijalne promjene i socijalnu pravdu kao značajnu vrijednost na kojoj počiva. Promovisanje i postizanje socijalne pravde i socijalnih promjena u lokalnim zajednicama moguće je kroz primjenu tri značajna praktična modela socijalnog rada u organizovanju zajednice izvorno razvijena sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Prema Rothmanu to su modeli *lokalnog razvoja*, *lokalnog planiranja* i *socijalne akcije* (Rothman 1967, Sewpaul, Larsen, Hole 2014: 234). Primjena ovih modela implicira i participaciju različitih aktera i članova zajednice.

Ciljevi socijalnog rada u organizovanju lokalne zajednice prema Fridlenderu su: integracija i participacija zajednice u socijalnoj problematici, podsticanje istraživanja socijalnih potreba i problema, istraživanje strukture socijalnih potreba, otkrivanje i identifikacija, selekcija i utvrđivanje prioriteta zadovoljavanja potreba, istraživanje puteva i načina zadovoljavanja potreba i aktivnosti usmjerene na prevenciju i suzbijanje socijalnih problema. Iz ciljeva proizlaze zadaci koji podrazumijevaju: pronalaženje izvora u zadovoljavanju potreba članova lokalne zajednice, saradnju s institucijama lokalne zajednice radi organizacije preventivnog socijalnog rada, organizovanje pojedinih oblika zaštite na teritoriji lokalne zajednice, organizacija i provođenje socijalnih akcija i aktivnosti na promjenama društvenih stavova u pogledu socijalno-zaštitne funkcije (Fridlender, 1970). Navedeni ciljevi podrazumijevaju jedan holistički pristup rada i svojevrsan proces u lokalnoj zajednici, kroz koji se ispoljava raznolikost zadataka koje socijalni radnik obavlja u okviru organizovanja zajednice. Koliko su navedeni ciljevi i zadaci zastupljeni u praksi saznat ćemo na osnovu rezultata istraživanja.

2. METODOLOŠKI OKVIR

Istraživanje je provedeno u periodu 2014/2015. godine, u sklopu izrade doktorske disertacije na temu *Mogućnosti i ograničenja ostvarivanja socijalnog rada u zajednici u BiH*. Shodno navedenom, ovaj rad predstavlja jedan segment istraživanja koji se odnosi na lokalne zajednice u Tuzlanskom kantonu.

Strukturu uzorka istraživanja su činili: kantonalni ministar za rad, socijalnu politiku i povratak Tuzlanskog kantona (1), načelnici općina (6), direktori centara za socijalni rad (11) i socijalni radnici (19). Ukupno je anketirano 37 ispitanika. U procesu pribavljanja podataka koristili smo se metodom ispitivanja i njenom tehnikom anketom. Za sve četiri grupe ispitanika kreirali smo poseban anketni upitnik s određenim brojem pitanja o predmetu istraživanja koja su bila ista za sve ispitanike i određenim brojem pitanja koja su bila u vezi s nadležnostima ispitanika. U analizi i interpretaciji dobijenih rezultata koristili smo se komparacijom odgovora načelnika općina, direktora centara za socijalni rad i socijalnih radnika.

Bitne odrednice problema istraživanja manifestovale su se kroz nedovoljno istraženo, promovisano i afirmisano područje i način djelovanja socijalnih radnika u lokalnim zajednicama, kao i nepostojanje saznanja o tome kako se socijalni rad u lokalnoj zajednici ostvaruje u Tuzlanskom kantonu. Naučna opravdanost ovog

istraživanja proizlazila je iz značaja istraživanja prakse socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona, posebno ako imamo u vidu socio-demografska obilježja i velike potencijale ovog kantona u primjeni različitih modela i koncepata socijalnog rada u lokalnoj zajednici.

Cilj istraživanja bio je ispitati mišljenja i stavove ispitanika o tome gdje i u čemu se nalaze realne i konkretne mogućnosti. Posredstvom dobijenih podataka i analiziranih rezultata istraživanja detektovali smo izazove i perspektive prakse socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona, kao i probleme i potrebne pretpostavke za njegovo ostvarivanje.

Generalna hipoteza istraživanja glasila je da je: profesionalni socijalni rad u lokalnoj zajednici u BiH nedovoljno je razvijen i afirmisan zbog uticaja kompleksnih faktora na mogućnosti i ograničenja ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici.

Ovim istraživanjem smo vršili i određenu provjeru prihvaćenosti bitnih odrednih definicija socijalnog rada u lokalnoj zajednici koje smo naveli u uvodnom dijelu.

Socijalni rad u lokalnoj zajednici je?	Direktori Slaganje	Socijalni radnici Slaganje
Posebna metoda u socijalnom radu	91%	100%
Posebno područje profesionalne prakse	91%	100%
Indirektna metoda	73%	89%
Terenska posjeta mjesnoj zajednici	82%	100%
Terenska posjeta korisni ka socijalne zaštite njegovom domu, radnom mjestu, zdravstvenoj ili obrazovnoj ustanovi	82%	89%
Specifičan metodološki kompleks	64%	73%
Efikasniji način suočavanja sa složenim i sve brojnijim socijalnim problemima	100%	100%

Većina socijalnih radnika i direktora je saglasna s ponuđenim tvrdnjama. Stopostotno slaganje iskazuju u vezi sa shvatanjem socijalnog rada u lokalnoj zajednici kao „efikasnijeg načina suočavanja sa složenim i sve brojnijim socijalnim problemima“ koji ujedno omogućava i racionalnije zadovoljavanje mnogih potreba u lokalnim zajednicama. Također, primijetno je i da ispitanici prepoznaju određenu posebnost socijalnog rada u lokalnoj zajednici. Na pitanje *šta za Vas predstavlja socijalni rad u lokalnoj zajednici?* socijalni radnici u svojim ličnim percepcijama socijalni rad u lokalnoj zajednici definišu kao važan segment socijalnog rada, poseban

metod, metod lakšeg suočavanja s problemima, metod pomoću kojeg se može raditi na razvijanju svijesti kod građana, podsticanju građana za uključivanje u različite vidove socijalnih aktivnosti, sagledavanje resursa, ali i razvoj saradnje s različitim institucijama.

3. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

3.1. Izazovi socijalnog rada u lokalnoj zajednici

Uvažavajući značaj i ulogu socijalnog rada u lokalnoj zajednici prvi izazov koji određuje i buduću perspektivu ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici direktno se odnosi na potrebu izlaska iz višedecenijskog deklarativnog pristupa i zanemarujućeg odnosa – ka ozbiljnijem i sistematičnijem pristupu koji će akcenat staviti na praktičnu fundiranost socijalnog rada u lokalnoj zajednici.

Izazov socijalnog rada u lokalnoj zajednici možemo posmatrati s nekoliko aspekata. Od značaja lokalne zajednice za socijalni rad i socijalnog rada za lokalnu zajednicu, pa sve do poimanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici kao posebnog pristupa u praktikovanju socijalnog rada. U tom kontekstu, ako se pozovemo na samo dvije obaveze općina kao jedinica lokalne samouprave, a to su osiguranje uslova za “poštivanje i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda građana u skladu s ustavom”, zatim osiguravanje “lokalne potrebe stanovništva u oblasti brige o djeci, obrazovanju i odgoju, radu i zapošljavanju, socijalnoj zaštiti, kulturi, fizičkoj kulturi i sportu”¹, i ako uzmemo u obzir da su “načela socijalne pravde, ljudskih prava, kolektivne odgovornosti i poštovanja različitosti od ključne važnosti za socijalni rad”², socijalni rad u lokalnoj zajednici, već samim tim, nesporno predstavlja veliki izazov.

U lokalnoj/mjesnoj zajednici se ostvaruje konkretan život, ona omogućava da dođe do izražaja neposrednost socijalnog što je i bitna odrednica identiteta socijalnog rada. U lokalnoj zajednici korisnici ostvaruju svoja prava i zadovoljavaju svoje raznolike potrebe. Zajednica se smatra i ključnim mjestom nastanka i razvoja problema, ali i ključnim mjestom gdje treba tražiti blagovremen odgovor na socijalne probleme. Zajednica je i baza na kojoj se inicira svijest o mogućnosti djelovanja. Značaj socijalnog rada za lokalnu zajednicu možemo posmatrati kroz sinergijski

¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi Tuzlanskog kantona, Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 7, str. 231, član 3.

² <http://ifsw.org> (International Federation of Social Workers, IFSW), Global Definition of the Social Work Profession.

odnos putem kojeg se dovodi u vezu ono što je, na određen način, u svojoj prirodi povezano.

Fundamentalno pitanje koje smo postavili ispitanicima odnosilo se na potrebu za socijalnim radom u lokalnoj zajednici. Stopostotno slaganje da je socijalni rad u lokalnoj zajednici potreban iskazali su načelnici općina i direktori centara za socijalni rad, kao i 94.7% socijalnih radnika. S obzirom na zanemarenost, nezastupljenost i nepostojanje (u 91% centara za socijalni rad) socijalnih radnika angažovanih isključivo na radu i djelovanju u lokalnoj zajednici, stopostotno slaganje iskazuju svi ispitanici i u vezi s potrebom afirmacije socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona.

Ključni izazovi socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona proizlaze iz *nedovoljne mogućnosti* samostalnog odgovora centara za socijalni rad na sve složenije socijalne probleme i brojnije socijalne potrebe članova lokalne zajednice, zatim *nedovoljnog pozitivnog rezultata* u dosadašnjem nivou zadovoljavanja socijalnih potreba, ali i rješavanja socijalnih problema.

Da li je dosadašnji model socijalnog rada u praksi dao pozitivne rezultate u uspješnom nivou zadovoljavanja socijalnih potreba članova lokalne zajednice?

Ispitanici	Da, u potpunosti	Nedovoljno	Ne znam jer nismo radili evaluaciju	Ne
Načelnici	16.6%	83.3%	0%	0%
Direktori	18.18%	54.54%	27.27%	0%
Socijalni radnici	15.78%	68.42%	15.78%	0%

Da li je dosadašnji model socijalnog rada u praksi dao pozitivne rezultate u smanjivanju socijalnih problema Vaše lokalne zajednice?

Ispitanici	Da, u potpunosti	Nedovoljno	Ne znam jer nismo radili evaluaciju	Ne
Načelnici	0%	100%	0%	0%
Direktori	18.18%	54.54%	18.18%	9%
Socijalni radnici	15.78%	57.89%	21.05%	5.26%

Socijalni radnici dosadašnji model profesionalne prakse socijalnog rada većinom percipiraju kao model koji radno vrijeme socijalnog radnika značajno svodi na

administrativne poslove. Iako je Zakonom predviđeno da centar za socijalni rad u okviru svojih poslova „otkriva, prati i proučava probleme i pojave iz oblasti socijalne, dječije i porodične zaštite“,³ na pitanje „vršite li istraživanja aktuelnih socijalnih problema u Vašoj lokalnoj zajednici?“, 91% direktora i 31.5% socijalnih radnika je odgovorilo da *rijetko* vrše istraživanja. Međutim, polovica je socijalnih radnika (52.6%) odgovorila da često vrši istraživanja, ali za potrebe rješavanja konkretnog slučaja na kojem rade. Uglavnom, stanje socijalne potrebe i socijalnih problema u lokalnim zajednicama se prati na osnovu evidencija centra za socijalni rad o broju prijavljenih korisnika socijalne zaštite, prema iskazima 89.4% socijalnih radnika, 81.81% direktora i 66.6% načelnika, dok 33.3% načelnika stanje socijalne potrebe i socijalnih problema prati i na osnovu istraživanja koje organizuje općina. Ako još tome dodamo i podatak da 83.3% načelnika nema izrađenu socijalnu kartu lokalne zajednice navedeno upućuje na zaključak da se rješavaju samo iskazane potrebe članova lokalne zajednice, a opredjeljenje za istraživanje stanja socijalne potrebe i socijalnih problema, kao i prevencije, uglavnom je deklarativne prirode.

Među brojnim poslovima Zakon predviđa da centar za socijalni rad, pored razvoja i unapređivanja institucionalnih i vaninstitucionalnih oblika socijalne zaštite, promovise i podstiče „oblike samopomoći, susjedske pomoći i druge vidove aktivnog odnosa građana na preveniranju, sprečavanju i saniranju životnih poteškoća svojih sugrađana [...]“⁴. Direktori svoje slaganje s tvrdnjom da „model socijalnog rada koji se trenutno primjenjuje u praksi promovise partnerstvo između centra za socijalni rad i članova zajednice“ potvrđuju s 91%, nešto manje svoje slaganje s tim izražavaju socijalni radnici (63%), dok polovica načelnika zauzima neutralan stav. U manjem postotku od 64% direktori iskazuju saglasnost da „aktuelni model uključuje i korisnike u proces planiranja i kreiranja usluga socijalne zaštite u lokalnoj zajednici“, a socijalni radnici u vezi s ovom tvrdnjom u 58% iskaza zauzimaju neutralan stav. Navedeno ukazuje da je prisutno više promocije nego uključenosti.

Kada je u pitanju aktivnost članova lokalne zajednice u kontekstu uticaja na jedinicu lokalne samouprave, s tvrdnjom da „socijalni radnici trebaju pomoći članovima lokalne zajednice da sudjeluju i utiču na političke odluke“, u većini (89%) su saglasni socijalni radnici. Direktori u vezi s tom tvrdnjom imaju podijeljeno mišljenje: 55% je saglasno, 27.3% zauzima neutralan stav i 18.2% smatra da to ne bi trebao biti posao socijalnih radnika. Međutim, s obzirom da socijalni radnici

---

³ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom, 2002, br. 5, str. 181, član 53c.

⁴ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2002, br. 5, str. 181, član 53c.

svakodnevno svjedoče refleksijama političkih odluka u praksi socijalnog rada, koje često ograničavaju da se određene aktivnosti u oblasti socijalne zaštite efikasnije i kvalitetnije izvrše, ovako visok postotak saglasnosti je opravdan i očekivan.

Sadašnji sistem socijalne zaštite ostvarivan u centrima za socijalni rad, prema iskazima većine ispitanika, pasivizira korisnike, što je u kontradiktornosti sa značajnom funkcijom centra predviđenom Zakonom. Naime, centar za socijalni rad „[...] osposobljava pojedince, porodice i društvene grupe da sami preduzimaju mjere za prevazilaženje nepovoljnog socijalnog stanja za normalan razvoj i napredovanje u životu [...]“⁵, a pasivna uloga onemogućava korisnika u afirmaciji svojih potencijala.

Jedna od mogućnosti ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici polazi od uključenosti građana. S tvrdnjom *za centar je jako važno uključivanje građana u različite socijalne aktivnosti koje unapređuju kvalitet života zajednice* saglasno je 100% načelnika, direktora i socijalnih radnika. Socijalni radnici i načelnici se 100% slažu da „socijalni radnici trebaju osposobiti članove lokalne zajednice da postanu aktivni u svojim mjesnim zajednicama/kvartovima/susjedstvu, a direktori svoje slaganje iskazuju do 64%. Aktivnost članova lokalne zajednice možemo posmatrati s nekoliko aspekata, od informisanja o mogućnosti djelovanja, promjene stavova, motivacije do razvijanja solidarnosti i dobrovoljnog rada u zajednici. S tvrdnjom *da centar za socijalni rad provodi aktivnosti s ciljem podsticanja samoorganizovanja među građanima/članovima lokalne zajednice* saglasno je 73% direktora i 58% socijalnih radnika, dok 66% načelnika zauzima neutralan stav. Kada je u pitanju *provođenje aktivnosti s ciljem promjene stavova članova zajednice u vezi sa socijalno-zaštitnom funkcijom* direktori su saglasni 100%, a socijalni radnici 58%. Aktivnost s ciljem jačanja solidarnosti među građanima/članovima lokalne zajednice se provodi, prema iskazima direktora 82% centara, a to potvrđuje i 68% socijalnih radnika. Razvijanje solidarnosti generira i određene oblike dobrovoljnog socijalnog rada, stoga smo pitali ispitanike da li *centri za socijalni rad provode aktivnosti s ciljem razvoja dobrovoljnog socijalnog rada u lokalnoj zajednici*. Polovica načelnika (50%) i 45% direktora zauzimaju neutralan stav u vezi s navedenom tvrdnjom, a druga polovica direktora (55%) i 57% socijalnih radnika su stava da njihovi centri provode aktivnosti razvoja dobrovoljnog socijalnog rada.

Preko 85% socijalnih radnika smatra važnim uključivanje građana u različite socijalne aktivnosti koje mogu uticati na rješavanje socijalnih problema i zadovoljavanje socijalnih potreba. Međutim, na pitanje *koliko često podstičete socijalne*

---

⁵ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2000, br. 12. str. 553, član 51.

aktivnosti građana i njihovih različitih udruženja? odgovori direktora i socijalnih radnika su podijeljeni. Tako da 45% direktora i socijalnih radnika podstiče ovakvu vrstu aktivnosti *često*, a 45% *ponekad*. U dosadašnjim socijalnim akcijama građana u Tuzlanskom kantonu socijalni radnici su u većini slučajeva uzimali učešće u ulozi *posrednika i informatora*, a manje u ulozi koordinatora, inicijatora, motivatora i organizatora socijalne akcije.

Iako centri za socijalni rad, prema iskazima većine direktora, organizuju socijalne akcije u lokalnoj zajednici, na pitanje *koliko često?*“ većina direktora odgovara - *po ukazanoj potrebi*. Povodi zadnjih socijalnih akcija koje je centar organizovao tokom perioda trajanja ovog istraživanja (2014/2015) u većini slučajeva su se odnosili na saniranje posljedica elementarnih nepogoda u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona, u jednom slučaju na obilježavanje „Dječije nedjelje“, prikupljanje novaca za izgradnju kuće, pomoć djetetu koje je ostalo bez roditeljskog staranja i jedna humanitarna akcija u saradnji s NVO. Promociju socijalnih aktivnosti u vezi sa socijalnim problemima i socijalnim potrebama u lokalnoj zajednici direktori najviše promovisu preko članova savjeta mjesnih zajednica (91%) i korištenjem oglasnih tabli (82%), dok se polovica socijalnih radnika (53%) koristi i izjavama za javnost.

Načelnici općina u Tuzlanskom kantonu su stopostotno saglasni da podstiču neposredno učešće građana u odlučivanju o lokalnim poslovima kroz organe uprave, te informišu članove zajednice o načinu učešća. Na pitanje *koliko podstičete socijalne aktivnosti građana i njihovih različitih udruženja?*, 83.3% načelnika je odgovorilo da podstiče često. Mada za građane svojih općina većina načelnika (83.3%) kaže da *ponekad* samoinicijativno pokreću socijalne akcije u cilju rješavanja svojih problema. Ako navedeni rezultat usporedimo s rezultatom od 44.4% slaganja direktora i socijalnih radnika u vezi sa nezainteresovanosti građana za socijalna pitanja, građani i nisu u percepcijama ispitanika proaktivni.

Normativnom definicijom centar za socijalni rad je određen kao „višefunkcionalna ustanova socijalne zaštite, organizovana kao centralna institucija, otvorena za saradnju s NVO i drugim organizacijama koji na principima savremenog stručnog socijalnog rada uz angažovanje potrebnih profila stručnjaka organizuje, supervizira i sprovodi ciljeve socijalne zaštite“⁶. Također, jedan od Zakonom predviđenih poslova centra za socijalni rad je da „stručno razvija i unapređuje mrežu socijalnih partnerskih ustanova (vladinih i nevladinih)“⁷. U okviru poslova koje obavlja, centar za socijalni rad „sarađuje s građanima, mjesnim zajednicama, pravnim licima, udruženjima građana,

⁶ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2000, br. 12. str. 553, član 51.

⁷ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2002, br. 5, str. 181, član 53c.

pravosudnim organima i drugim organima i institucijama koji mogu doprinijeti unapređivanju kvaliteta socijalnog rada i socijalne zaštite⁸.

Vrlo značajne mogućnosti u ostvarivanju socijalnog rada u lokalnoj zajednici proizlaze iz postojanja razvijene i rada na razvijanju mreže međusektorske saradnje i saradnje s NVO-om. U većem postotku (73%) direktori iskazuju postojanje saradnje, zatim socijalni radnici (60%), dok 50% načelnika zauzima neutralan stav, a 32% se ne slaže.

Zakon je omogućio da „djelatnost socijalne zaštite mogu obavljati i humanitarne organizacije, udruženja građana, vjerske zajednice i organizacije koje oni osnivaju, građanin pojedinac i strane fizičke i pravne osobe“⁹. Ova mogućnost implicira neminovnu i nezaobilaznu saradnju s različitim akterima u procesu ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici. Natprosječna većina (91%) direktora je stava da centri podstiču saradnju s NVO-om, to potvrđuje i 90% socijalnih radnika, dok se 50% načelnika ne slaže, a 33% zauzima neutralan stav. Kada je u pitanju vrsta saradnje, u istom postotku (od 36%) je zastupljena *stalna i po potrebi* saradnja, dok 28% direktora ima *povremenu* saradnju. Većina centara za socijalni rad ima s tri nevladine organizacije i/ili udruženja potpisan sporazum o saradnji i aktivno saraduje. Izdvajamo „Vive žene“ Tuzla, Centar za terapiju i rehabilitaciju, World Vision, Hope and Homes of Children BiH, Međunarodni fond solidarnosti „EMAUS“ Doboj Istok, udruženja „Zemlja djece“ Tuzla, „Prijateljica Venera Venus Amica“ Tuzla, Udruženje za uzajamnu pomoć u duševnoj nevolji „Fenix“ Tuzla, „Anea mladih“ Gračanica, udruženje mladih „Korak“ Sapna, „Naše dijete“ Kladanj, Udruženje za borbu protiv bolesti zavisnosti „Preporod“, kao i veliki broj romskih udruženja kojih prema podacima Centra za podršku, informisanje i zajedničko djelovanje Romskih NVO Tuzlanskog kantona u ovom kantonu ima 15.

Da u znatno manjem postotku centri za socijalni rad podstiču saradnju s privatnim sektorom saglasno je 63.6% direktora i 55% socijalnih radnika, dok se 50% načelnika ne slaže s tim a 33% zauzima neutralan stav. Socijalni radnici u većem postotku (73.6%) iskazuju slaganje s tvrdnjom da centri podstiču saradnju s vjerskim zajednicama, za 10% manje svoje slaganje iskazuju direktori (63.6%), dok načelnici i u vezi s ovom tvrdnjom pokazuju identičan stav kao s podsticanjem saradnje s NVO-om i privatnim sektorom.

Vrlo značajan izazov u ostvarivanju socijalnog rada u lokalnoj zajednici u Tuzlanskom kantonu, proizlazi i iz odgovora na pitanje *može li centar za socijalni*

⁸ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2002, br. 5, str. 181, član 53c.

⁹ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH, član 4.

rad samostalno, bez podrške NVO-a, privatnog sektora i civilnog društava, zadovoljiti socijalne potrebe i riješiti/rješavati socijalne probleme članova lokalne zajednice?.

Mogućnost centra bez podrške	Da, može u potpunosti	Nedovoljno	Ne	Ne znam
Direktori centara za socijalni rad	9%	36.36%	54%	0%
Socijalni radnici	10.52%	42.10%	47.36%	0%

Polovica direktora i skoro polovica socijalnih radnika je stava da bez podrške centar ne može samostalno zadovoljiti socijalne potrebe i riješiti socijalne probleme, dok značajan broj ispitanika smatra da i ako može bez podrške, onda to čini nedovoljno.

Kada je u pitanju saradnja s mjesnim zajednicama 79% socijalnih radnika u okviru opisa svog posla saraduje s pet i više mjesnih zajednica. U odgovorima opisnog tipa, sadržaj rada po mjesnim zajednicama u Tuzlanskom kantonu obuhvata sljedeće: saradnju s predstavnicima savjeta mjesnih zajednica, istraživanje socijalnih problema, izvještavanje o socijalnim problemima, prikupljanje sredstava, „snimanje“ kompletne socijalne problematike lica iz određene mjesne zajednice, rad na terenu u cilju preveniranja i otkrivanja socijalnih problema, gostovanja na radijskim i televizijskim emisijama i određene vidove savjetodavnog rada.

Ključni izazov u ostvarivanju socijalnog rada u lokalnoj zajednici je zapravo angažovanje socijalnih radnika u tom segmentu rada. Iako su direktori u natprosječnoj većini stava da socijalni rad u lokalnoj zajednici treba da bude sastavni dio organizacije i praktične djelatnosti centra za socijalni rad, na pitanje *da li u Vašem centru za socijalni rad ima socijalnih radnika angažovanih isključivo na radu u lokalnoj zajednici?* 91% direktora je dalo negativan odgovor, a samo 9% direktora angažuje socijalne radnike po potrebi za rad u lokalnoj zajednici. Većina direktora (64%) nije predvidjela Pravilnikom o radu, sistematizaciji radnih mjesta i opisu poslova, socijalnog radnika u lokalnoj zajednici. Efekt navedenog je da se, kroz dosadašnju praksu socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona, prema iskazima 84.2% socijalnih radnika mogu samo *djelomično, u određenim segmentima* utvrditi specifične aktivnosti socijalnog rada u razvijanju i organizovanju lokalne zajednice. Iz navedenog proizlazi i odnos spram pitanja *šta je to socijalni rad u lokalnoj zajednici?*. Preko polovice (58%) socijalnih radnika i 45% direktora je stava da je socijalni rad u lokalnoj zajednici nedovoljno teorijski jasno i precizno

određeno polje djelovanja, dok 37% socijalnih radnika i 55% direktora smatra da socijalni rad u lokalnoj zajednici jest u potpunosti određeno polje. Međutim, kada je u pitanju praksa, socijalni rad u lokalnoj zajednici s jasnim ulogama, ciljevima i zadacima, *nedovoljno* je određeno polje djelovanja socijalnog radnika za 73% direktora i 53% socijalnih radnika. Navedeno ukazuje da kod više od polovice ispitanika (58%) postoje nejasnoće u vezi s tim šta je to socijalni rad u lokalnoj zajednici.

Iako prema normativnoj definiciji centar za socijalni rad „[...] obezbjeđuje uslove preveniranja nastajanja stanja socijalne potrebe [...]“¹⁰, većina centara za socijalni rad u Tuzlanskom kantonu (8) nije donijela preventivne mjere niti izradila preventivne planove djelovanja u oblasti socijalne zaštite članova lokalne zajednice. Navedeni podatak možemo dovesti i u vezu s nepostojanjem strateških planova razvoja i unapređenja kvaliteta socijalne zaštite kod većine centara za socijalni rad. Iako prema Zakonu centar za socijalni rad ima u opisu kao jedan od poslova i da „[...] programira i planira ostvarivanje i razvoj socijalne zaštite na području opštine [...]“¹¹, samo jedan centar za socijalni rad ima srednjoročan, a tri kratkoročan plan, dok većina ili nema ili tek planira to uraditi. Ni u jedinicama lokalne samouprave ne postoje ni kratkoročni, ni srednjoročni, niti dugoročni planovi razvoja i unapređenja socijalne zaštite lokalne zajednice. Načelnici (66%) imaju namjeru za vrijeme svog mandata izraditi takvu vrstu plana. Također, 66.6% načelnika je planom i programom svog rada predvidjelo preduzeti konkretne aktivnosti na unapređenju socijalne zaštite u lokalnoj zajednici, bez navođenja koje su to konkretne aktivnosti.

3.2. Perspektiva socijalnog rada u lokalnoj zajednici

Socijalni rad u LZ predstavlja svojevrsnu tranziciju iz pasivno-receptivne u proaktivnu i osnaživačku perspektivu. Fokus pažnje usmjerava se na sistem/e u zajednici i u društvu/državi, od orijentacije na probleme ka orijentaciji na prilike i resurse, od jednostranog pristupa baziranog na naviknutim načinima djelovanja ka mogućnostima u raznolikosti i pluralizmu učesnika. Zakon eksplicitno ne koristi sintagmu *socijalni rad u lokalnoj zajednici* kao posebnu metodu, područje, djelatnost, način ili pristup u radu socijalnih radnika, međutim, značajan dio veoma važnih poslova i zadataka centra za socijalni rad implicitno ima veze sa socijalnim radom u lokalnoj zajednici.

---

¹⁰ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2000, br. 12. str. 553, član 51.

¹¹ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2002, br. 5, str. 181, član 53c.

Perspektivu ostvarivanja socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona možemo obrazložiti rezultatima o identifikovanim mogućnostima. Sa iskazanom potrebom da socijalni rad u lokalnoj zajednici bude bitan segment organizacije i praktične djelatnosti centra za socijalni rad saglasno je 100% direktora, 89.4% socijalnih radnika i 83.3% načelnika. Postojanje zainteresovanosti socijalnih radnika kao izvršilaca aktivnosti iz oblasti socijalne zaštite u lokalnoj zajednici u percepciji direktora je prisutno 91% a socijalnih radnika 89.4%, dok su anketirani ispitanici svoju ličnu zainteresovanost iskazali 100%. Da su socijalni radnici motivisani za rad u lokalnoj zajednici, da imaju neophodno teorijsko i praktično znanje, saglasno je 74% socijalnih radnika. Također, prema iskazima 100% direktora, socijalni radnici su spremni na dodatno obrazovanje o novim ulogama, sticanje novih znanja i vještina za rad u lokalnoj zajednici. U tom kontekstu socijalni radnici iskazuju stopostotno slaganje i uvjerenje da imaju podršku direktora u realizaciji ideja značajnih za lokalnu zajednicu. Također, da imaju podršku načelnika općine saglasno je 84.2% socijalnih radnika i 73% direktora.

Ispod polovice (42%) socijalnih radnika i 55% direktora je stava da socijalni radnici imaju mogućnost učešća u izradi plana i programa razvoja lokalne zajednice. Svoj stav o mogućnosti učešća iskazuju načelnici u većem postotku od 83.3%. U istom procentu (83.3%) načelnici daju i potvrđan odgovor na pitanje da li pružaju podršku centrima za socijalni rad u njihovim nastojanjima da promoviraju promjene u poboljšanju kvaliteta dosadašnje prakse rada centra. Više od polovice (66%) načelnika traži savjet i mišljenje od socijalnih radnika u pripremanju plana i programa razvoja lokalne zajednice u dijelu koji se odnosi na socijalno-zaštitnu funkciju lokalne zajednice.

I dok polovica načelnika daje negativan odgovor kada je u pitanju ukazivanje od strane centra za socijalni rad na nedostatke i kontradiktornosti postojeće zakonske legislative, direktori stopostotno daju potvrđan odgovor da centri ukazuju na nedostatke i kontradiktornosti postojeće legislative. Također, direktori stopostotno daju potvrđan odgovor na pitanje da li upućuju načelniku prijedloge koji se odnose na unapređenje kvaliteta socijalne zaštite u lokalnoj zajednici.

3.3. Problemi u ostvarivanju socijalnog rada u lokalnoj zajednici

Na pitanje *postoje li problemi u ostvarivanju socijalnog rada u lokalnoj zajednici?* 74% socijalnih radnika je dalo potvrđan odgovor, 21% ne zna i samo 5% socijalnih radnika je mišljenja da *ne postoje* problemi. Socijalni radnici, iz svojih ličnih

percepcija, probleme u ostvarivanju socijalnog rada u njihovim lokalnim zajednicama vide u:

1. nedostatku razumijevanja profesije socijalnog rada i podrške od strane predstavnika jedinice lokalne samouprave;
2. političkom „ustrojstvu“ lokalne zajednice;
3. neadekvatnom sistemu socijalne politike;
4. organizaciji rada centra za socijalni rad;
5. neusklađenosti organizacije (koordinacije) NVO-a, obrazovnih institucija, policije i centara za socijalni rad;
6. nedostatku finansijskih sredstava;
7. nedostatku stručnog kadra (mali broj zaposlenih socijalnih radnika);
8. uključivanju građana u realizaciju socijalnih aktivnosti.

Rangirajući ograničenja koja generiraju probleme (prema značaju u uticaju na ostvarivanje socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona) i poredeći ih s odgovorima načelnika, direktora i socijalnih radnika, dobili smo sljedeće rezultate: najviše su slaganja (preko 85%) direktori i socijalni radnici iskazali prema tvrdnji da *važeca zakonska legislativa prema kojoj postupa centar za socijalni rad i nedostatak stručnog kadra za rad u lokalnoj zajednici* ograničavaju ostvarivanje socijalnog rad u lokalnoj zajednici. Analizom zakona kojima se uređuje socijalna zaštita u Federaciji BiH i Tuzlanskom kantonu uočava se da zakon eksplicitno ne koristi sintagmu *socijalni rad u lokalnoj zajednici* kao posebnu metodu, područje, djelatnost, način ili pristup u radu socijalnih radnika. Ali, isto tako, značajan dio veoma važnih poslova i zadataka centara za socijalni rad implicitno ima veze sa socijalnim radom u lokalnoj zajednici.

Na drugom mjestu su sa 84% slaganja direktora i socijalnih radnika o *karakteristikama socijalne politike u BiH*“ u smislu sadržaja i složenosti podijeljene nadležnosti.

Ovakav rezultat je opravdan i očekivan. Nesporo je da praksa socijalnog rada godinama pokazuje da se socijalni rad najvećim dijelom učahurio u socijalnoj zaštiti, i to u okviru njenog javnog, bolje rečeno, državnog sektora. Primijetno je sadržinsko osiromašenje socijalnog rada i metodološka skučenost kojom se zapostavlja socijalni rad u lokalnoj zajednici, iako predstavlja sadržinski i funkcionalno savremeni pristup potrebama i problemima društava koja prolaze proces tranzicije (a kada riječ o našem društvu radi se o primjeru višestruke tranzicije: oporavka od posljedica rata, s jedne, i procesa prelaska na tržišnu ekonomiju, s druge strane). Aktuelni socijalni rad se

uglavnom bavi posljedicama, što generira veoma skromne efekte u praksi (Milosavljević, 1998: 156).

Na trećem mjestu ispitanici su sa 79% slaganja naveli *opterećenost socijalnih radnika administrativnim poslovima*. Zatim, 74% njih su saglasni da *ekonomska razvijenost lokalne zajednice ograničava socijalni rad u lokalnoj zajednici*. U nešto manjem procentu od 68% saglasni su i da *sadašnji sistem socijalne zaštite pasivizira korisnika*, da je socijalni rad u lokalnoj zajednici *neravnopravno zastupljen sa socijalnim radom s pojedincem*. Model socijalnog rada, koji se trenutno primjenjuje u praksi centara, ograničava ostvarivanje prema iskazima 67% ispitanika.

Primijetan je i nedostatak volontera i s tim u vezi i nerazvijenost volonterskog rada, prema iskazima 63% ispitanika, kao i slabo učešće građana iskazano kod 56% ispitanika.

Ispod polovice ispitanika (47%) svoje slaganje su iskazivali prema tvrdnjama u vezi s *nedostatkom političke volje, odnosno nepostojanjem inicijative općinske vlasti za socijalni rad u lokalnoj zajednici, nedostatkom podrške općinske vlasti za prijedloge koji se tiču poboljšanja kvaliteta socijalne zaštite i pravilnikom o radu, sistematizaciji poslova i opisu radnih zadataka*. Kada je riječ o inicijativi direktora centara za socijalni rad i socijalnih radnika, kojom bi inicirali razvijanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici, ona nije upitna i ne predstavlja ograničenje. Međutim, načelnici potvrđan stav o nepostojanju ili nedostatku inicijative od strane direktora iskazuju sa 67%, a o nepostojanju inicijative kod socijalnih radnika sa 83%.

3.4. Odgovori na izazove socijalnog rada u lokalnoj zajednici u Tuzlanskom kantonu

Obezbeđivanje određenih sistemskih pretpostavki i kreiranje povoljnog ambijenta za djelovanje socijalnih radnika u skladu sa zakonskim normama predstavlja odgovornost općinskih organa, kantona, entiteta i države. U nastavku ćemo predstaviti odgovore ispitanika na pitanje *šta je potrebno da bi se socijalni rad u lokalnoj zajednici u većoj mjeri ostvarivao?*, što ujedno predstavlja i odgovor na izazove socijalnog rada u lokalnoj zajednici. U cilju identifikovanja i artikulisanja konkretnih potrebnih uslova faktorskom analizom svakog pojedinačnog iskaza i sintezom onog zajedničkog izdvojili smo najfrekventnije faktore i rangirali ih po važnosti i prioritetu za ispitanike.

Potrebno za ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici iz ugla socijalnih radnika:

1. jasnije uporište u zakonu;
2. podrška od općinskog do kantonalnog nivoa;
3. afirmacija profesije socijalnog rada;
4. kadrovska popunjenost centara za socijalni rad u skladu sa standardima i normativima;
5. zapošljavanje više socijalnih radnika u centre za socijalni rad, škole i druge značajne ustanove;
6. finansijsko i tehničko jačanje centara za socijalni rad;
7. edukacija;
8. uvezivanje svih aktera u lokalnoj zajednici;
9. saradnja sa stručnjacima različitog profila u svim ustanovama, institucijama i organizacijama u lokalnoj zajednici;
10. razvijanje i jačanje saradnje s nevladinim sektorom;
11. saradnja s predstavnicima mjesnih zajednica;
12. uključivanje predstavnika centara za socijalni rad u krizne štabove i druge organe u lokalnoj zajednici koji se bave pitanjima rješavanja određenih socijalnih pojava i problema u lokalnoj zajednici, i
13. saradnja s građanima lokalne zajednice.

Potrebno za ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici iz ugla direktora centara za socijalni rad:

1. reforma socijalne zaštite i donošenje novih zakona u ovoj oblasti koji će na „human“ način rješavati pitanja iz socijalne zaštite;
2. socijalnu zaštitu usmjeriti prema onima kojima je stvarno potrebna;
3. promovisanje i uvažavanje profesije socijalnog rada;
4. osnivanje zavoda za socijalnu zaštitu;
5. različiti vidovi edukacije o značaju socijalnog rada u lokalnoj zajednici;
6. podrška šire društvene zajednice u promovisanju i učestvovanju u ostvarivanju socijalnih akcija u lokalnoj zajednici;
7. kadrovska jačanje centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite u skladu sa standardima;
8. veća finansijska podrška centrima za socijalni rad;
9. poboljšanje organizacije centara za socijalni rad;
10. tehnička opremljenost centara za socijalni rad;
11. multisektoralni pristup socijalnim problemima, i
12. formiranje komisija za socijalnu zaštitu pri mjesnim zajednicama.

Potrebno za ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici iz ugla načelnika općina:

1. reforme u oblasti socijalne politike na nivou države, entiteta, kantona i opštine s većom uključenosti lokalne zajednice;
2. izrada strategije po kojoj bi se socijalni rad posvetio samo svojoj djelatnosti, a ostale kategorije bile regulisane drugim aktivnostima nadležnih organa;
3. veća finansijska sredstva od strane kantonalnih ministarstava;
4. viši nivoi vlasti treba da finansiraju poslove koje centri za socijalni rad obavljaju iz njihovih nadležnosti;
5. finansiranje i jedinstven kriterij za ostvarivanje prava osoba u stanju socijalne potrebe na nivou FBiH;
6. veće nadležnosti centara za socijalni rad u lokalnim zajednicama;
7. veća saradnja s nevladinim sektorom, sigurnim kućama, policijom i višim nivoima vlasti;
8. bolja organizacija centara za socijalni rad;
9. kadrovska popunjenost i struktura u skladu sa standardima;
10. konstantno planiranje, pripreme i provođenje socijalnih akcija u lokalnoj zajednici s ciljem postizanja dobrobiti zajednice;
11. odgovorniji rad centara za socijalni rad.

Za kantonalnog ministra rada, socijalne politike i povratka Tuzlanskog kantona neophodne pretpostavke za uspješnije ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici se ogledaju u potrebi usvajanja novih zakona iz oblasti socijalne zaštite, kadrovske i tehničkog ojačavanja centara za socijalni rad, obezbjeđivanja više finansijskih sredstava sa svih nivoa vlasti, kao i edukacija profesionalaca iz ove oblasti.

4. ZAKLJUČAK

Generalno u praksi socijalnog rada u Bosni i Hercegovini, pa tako i u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona, nije u dovoljnoj mjeri prepoznat značaj, uloga i mogućnosti socijalnog rada u lokalnoj zajednici, niti je socijalni rad u lokalnoj zajednici kao specifičan metodski postupak i posebna metoda socijalnog rada u dovoljnoj mjeri iskorišten resurs u radu socijalnog radnika. Odgovor na ovaj izazov implicira promociju i afirmaciju socijalnog rada u lokalnoj zajednici, posebno kroz

praksu socijalnog rada, u cilju opravdanja značaja i zauzimanja mjesta koje mu pripada.

Godinama društveni ambijent u kojem djeluju socijalni radnici potvrđuje da se socijalni rad i njegov predmet (sadržaj djelatnosti) svodi na ono što nalažu entiteti i kantonalna ministarstva, a u praksi na lokalnom nivou, shodno općinskim mogućnostima i kapacitetima, ono što realizuju centri za socijalni rad i druge ustanove socijalne zaštite. U tom kontekstu ozbiljno se možemo upitati da li danas, iako živimo u savremenom dobu, možemo govoriti i o savremenom socijalnom radu, savremenim modelima i konceptima prakse i djelovanja u socijalnom radu, ili je riječ o prividu da se nešto mijenja a u suštini ostaje isto.

Rezultati su pokazali da je mnogo izazova za ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici. Kroz analizu i identifikovane pretpostavke potrebne za ostvarivanje socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona dati su i odgovori na izazove koji mogu utjecati i na buduću perspektivu ostvarivanja socijalnog rada u lokalnoj zajednici.

Ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici je proces, a pokretači tog procesa su različiti akteri, od nadležnih ministarstava za rad i socijalnu politiku i načelnika općina, preko direktora centara za socijalni rad i socijalnih radnika, visokoškolskih obrazovnih ustanova, pa do, u određenim segmentima, i građana lokalne zajednice i civilnog društva. S obzirom na to da u većini centara za socijalni rad broj uposlenih socijalnih radnika ne zadovoljava standarde i normative ostvarivanje socijalnog rada u lokalnim zajednicama Tuzlanskog kantona uz postojeći kadar je vrlo otežano, a u nekim lokalnim zajednicama i nemoguće. Navedeno implicira potrebu za kreiranjem koncepta socijalnog rada u lokalnoj zajednici koji odgovara specifičnostima konkretne lokalne zajednice, dodatnim zapošljavanjem socijalnih radnika koji bi isključivo djelovali u lokalnoj zajednici, prijedlog izmjena u Pravilniku o radu, sistematizaciji radnih zadataka i opisu posla, putem kojeg bi se precizno i jasno odredili zadaci socijalnog radnika u lokalnoj zajednici.

U dosadašnjoj praksi evidentno je da u ostvarivanju određenih modela socijalnog rada u lokalnoj zajednici, kroz različite projekte i aktivnosti, više participiraju NVO i civilno društvo. Stiče se dojam da su se socijalni radnici, opravdano i/ili neopravdano, povukli iz savremenih uloga socijalnog rada kojima se generiraju socijalne promjene, ostvaruje socijalna pravda, osnažuju zajednice, ali i razvija proaktivno djelovanje članova lokalne zajednice. U tom kontekstu Perry, dovodeći u vezu „makro vs mikro“ praksu socijalnog rada, postavlja pitanje „zašto socijalnih radnika nema u lokalnoj zajednici, zašto nas niko ništa ne pita kada je u pitanju

politika, odnosno političko uređenje i pitanje socijalne pravde“ (Perry 2016).

Kada sagledamo rezultate istraživanja u cjelini, na nivou Bosne i Hercegovine, i usporedimo ih sa Tuzlanskim kantomom, možemo generalno zaključiti da se socijalni rad u lokalnim zajednicama ostvaruje uglavnom fragmentirano, nesistematično, organizovano po potrebi, bez kontinuiteta u određenim aktivnostima, bez naglašavanja da je riječ o socijalnom radu u lokalnoj zajednici i, često, mimo svojih glavnih aktera – socijalnih radnika. Složenost često međusobno povezanih faktora, teorijsku i praktičnu mogućnost socijalnog rada u lokalnoj zajednici u znatnoj mjeri onemogućavaju, ali je ne čine nemogućom. Generalna hipoteza ovim istraživanjem je potvrđena u cjelosti. Bitne preporuke koje proizlaze iz generalne hipoteze odnose se na promociju, podsticanje i veću sistematičnu i koordiniranu afirmaciju potrebe i interesa za organizovanje ostvarivanje socijalnog rada u lokalnoj zajednici.

LITERATURA I IZVORI:

1. Delgado, Melvin (2000), *Community Social Work Practice in an Urban Context*, Oxford University Press, Inc., New York
2. Dervišbegović, Muhamed (2003), *Socijalni rad, teorija i praksa*, IV dopunjeno izdanje, Zonex ex Libris, Sarajevo
3. Friedlander, Walter A., Hans Pfaffenberger (1970), *Osnovna načela in metode socialnega dela*, Tehniška založba Slovenije, Ljubljana
4. Halmi, Aleksandar (1989), *Socijalni rad u lokalnoj zajednici*, Zavod grada Zagreba, USIZ socijalne zaštite grada Zagreba, Zagreb
5. Henderson, Paul, David N. Thomas (2010), *Vještine u kvartovskom radu*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada – Biblioteka socijalnog rada, Zagreb
6. Hollstein, Walter, Marianne Meinhold (1980) *Socijalni rad u kapitalističkim produkcionim uslovima*. Beograd, Zagreb, Skopje: Viša škola za socijalne radnike Beograd, Viša škola za socijalne radnike Zagreb, Viša škola za socijalne radnike Skopje, Institut za socijalnu politiku, Jugoslovenska konferencija za socijalnu delatnost
7. Martinović, Milan (1987), *Znanstvene osnove socijalnog rada*, Narodne novine, Zagreb
8. Milosavljević, Miloslav (1990), *Socijalni rad na raskršću*, Naučna knjiga, Beograd

9. Milosavljević, Miloslav (1998), *Socijalni rad na međi vekova*, Izdavačka kuća "Draganić", Beograd
10. Milosavljević, Miloslav, Miroslav Brkić (2005), *Socijalni rad u lokalnoj zajednici*, Socijalna misao, Beograd
11. Netting, F. Ellen, Peter M. Kettner, Steven L. McMurtry (2008), *Social Work Macro Practice*, Fourth Edition, Pearson Education. Inc.
12. Payne, Malchom (2001), *Savremena teorija socijalnog rada*, Filozofski fakultet Univerziteta u Banja Luci, Banja Luka
13. Papo, Mirjana (1971), *Razvoj socijalnog rada i struke socijalnih radnika, u Obrazovanje socijalnih radnika u SRBiH*, Viša škola za socijale radnike, Sarajevo
14. Pinker, Robert (1974), *Socijalna teorija i socijalna politika*, Biblioteka socijalnog rada, Zagreb
15. Ross, Murray (1955), *Community organization: theory and principles*, Harper, The University of Michigan
16. Specht, Harry, Anne Vickery (1977), *Integrating Social Work Methods*, National Institute Social Services Library No 31., London
17. Larsen, Karin Anne, Vishanthie Sewpaul, Grete Oline Hole (2014), *Participation in Community Work – International perspectives*, Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon
18. Šerić, Nedreta (2016), *Mogućnosti i ograničenja ostvarivanja socijalnog rada u zajednici u BiH*, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
19. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom Federacije BiH
20. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2000, br. 12. str. 553, član 51
21. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, 2002, br. 5, str. 181, član 53c
22. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi Tuzlanskog kantona, Službene novine Tuzlansko kantona, br. 7, str. 231, član 3.
23. <http://almirglavic.wixsite.com/socilibrium/single> - Perry, Steve (2016) *Pet razloga za pad značaja socijalnog rada u društvu*

CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF SOCIAL WORK IN LOCAL COMMUNITY IN TUZLA CANTON

Summary

The paper elaborates challenges and perspectives of social work in the context of possibilities and limitations in implementation of social work in a local community. A research was carried out in social centers and local self-government authorities in Tuzla Canton, and results (still unpublished) were presented in this paper. The document also includes stances and experiences of heads of municipalities, managers of social centers and social workers in Tuzla Canton, in regard to realistic and concrete possibilities. Based on the gathered data, revealed were important aspects of social work in a local community with limitations. In this regard, possibilities and limitations were observed in the scope of legal framework; characteristics of social policy in Bosnia-Herzegovina; economic, social and political context; organization of social centers, theoretical and practical approach and current model of social work; actions and activities; cooperation, initiative, support and involvement of citizens in social issues. The paper identified problems and preconditions for implementation of social work in a local community. With respect to the importance and role of social work in a local community, to needs, interests and motivation, to possibilities and preconditions, the first challenge – which also shapes a future perspective of implementation of social work in a local community – is to abandon a declarative and neglecting approach and embrace more serious and systematic approach that will focus on a practical side of social work in a local community. Practical aspect of social work has not been well-recognized in Bosnia-Herzegovina. Furthermore, social work in a local community, being a separate and a specific method, has not been sufficiently utilized by social workers. General conclusion of the research is that social work in local communities in Bosnia-Herzegovina has been implemented partially, unsystematically, in an ad hoc manner, without continuity when it comes to certain activities, without mentioning social work in a local community, and without participation of its main actors – social workers.

Keywords: local community, social work in a local community, possibilities, limitations, problems, preconditions, challenges, perspectives

Adresa autora

Authors' address

Nedreta Šerić

Fakultet političkih nauka Sarajevo

nedreta.seric@fpn.unsa.ba

